

рог, sur — сир, bhar — ячмінь, penkue — п'ять, klau — ключ, medu — мед, солодкий, akro — поле, bar — зерно та багато інших.

Український лінгвіст з Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень з прасемітської дослідник наводить слова: tauro — бик, gait — коза, agno — ягня, bar — зерно, deho — хліб, kern — жорно, secur — сокира, nahu — корабель, haster — зірка, septm — сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: kou — корова, geud — руда, auesk — золото, duer — двері, hkor — гори та інш.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв'язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення землеробства і тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички землеробства та скотарства разом з відповідною термінологією від балкано-дунайських неолітиків, в т.ч. трипільців, дають підстави припускати, що останні в етно-мовному відношенні були споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII—IV тис. до н.е. та іншими народами Близького Сходу.

Українська мова та культура принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу, а значить, і їхніх родичів трипільців. Очевидно, певні елементи культури трипільців стали складовою частиною традиційної української культури. Однак прямими пращурами українців трипільська людність ніяк не могла бути.

ВИШИВКА В КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

Ю. Іванова (кафедра культурології та археології)

Вишивка є одним з найдавніших видів народного декоративного мистецтва на Україні. За даними археології, вишитий одяг (і не лише одяг, а традиція прикрашати вишивкою різні вжиткові речі) існує вже не одну тисячу років. За цей період змінилися традиції орнаменталістики, малюнки орнаменту, ставлення до вишивки, але сама вишивка залишається незмінно популярною.

Традиції вишивання, зокрема, на одязі, характерні для всього

слов'янського світу. Вишитий одяг носили завжди, — і в будень, і на свято. Він відігравав важливу роль в різного роду обрядах — і календарних, і побутових. За ритуальними піснями — колядками, щедрівками, веснянками, причому не тільки українськими, а й білоруськими, російськими — видно, що вишитий одяг разом з іншими вишитими побутовими речами (зокрема — рушниками) досить часто згадується як важлива деталь в народній обрядовості. Можливо, що у віддалену епоху язичництва та перші століття після прийняття християнства існувала сакралізація ритуального одягу, який прикрашали спеціальним орнаментом. Певні відгомони такого ставлення до одягу, зокрема — до сорочки — збереглися і до сьогодні. Як приклад, можна навести досить великий пласт вірувань та обрядів, пов'язаних із весільним одягом. Тут і певна кольорова гама, і перестороги від нечистої сили тощо. Звичайно, більшу частину таких вірувань там, де вони ще зберігаються, пояснити докладно вже не можуть — все обмежується словами “так треба” — просто йдеться про дотримання традицій предків без пояснення самої дії.

Те ж саме можна сказати і про процес вишивання одягу. Як правило, це заняття було суто жіночим (виняток складала середньовічні цехи гаптувальників, де працювали чоловіки, але це було виготовлення речей на церковні потреби та одягу знаті), призвичаювали до нього змалку. Чи було вишивання одягу певним ритуалом, зараз сказати важко, але судячи з матеріалів фольклористики, підготовка одягу для обрядових цілей могла супроводжуватись певними ритуальними моментами. Досить цікавими є згадки (щоправда, зустрічаються вони рідко) про вишитий одяг, як частину материнського благословіння. Таким чином, можна провести умовну паралель: жінка-нитки (вишивка)-доля; хоча це більш характерно для античної міфології, але цілком можливо, що певні подібні до цього мотиви існували також і у слов'ян. Варто згадати цілий ряд заброн, що накладались на вишивання (втім, як і на інші жіночі заняття). Зокрема, суто вишивання стосувалось таке правило: не можна було вишивати дитячий одяг, перебуваючи в поганому настрої. У вишивальниць існувала покровителька серед християнських святих: свята Варвара. За апокрифічними переказами вона “вишивала ризи Христу і навчила людей вишивати”.

Загалом, вишивка — і як художнє явище, і як процес, і як культурна традиція — посідає в традиційній культурі українців досить важливе місце. Про це свідчить багато фактів, зокрема, те, що незважаючи на велику кількість фабричних тканин та фабричного одягу, незважаючи на різні тенденції та напрямки розвитку моди, ви-

шитий одяг залишається незмінно актуальним і в повсякденному житті, і в свято.

БІЛЬ ТА НАСИЛЬСТВО СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

О. Івашина (кафедра культурології та археології)

1. Осмислення багатьох культурних процесів в сучасній культурі часто відбувається через концептуальні поля, де домінують поняття болю, насилля, жорстокості, “негативного”. Це ознака ситуації, де визначення культурного явища проходить радше через “низ”, ніж через “верх”. Категорії “низу” виявляються більш універсальними для теперішнього глобального комунікаційного села, яким є сучасна культура, ніж категорії “верху”. В конкретних концептуальних аналізах категорії “низу” часто трансформуються в категорії “іншого” чи “радикально іншого”. Будь-яка культурна ситуація визначається взаємодією різних “інших”.

2. Біль виявляється єдиним валідним критерієм “людського” в сучасній культурі, принаймні, на рівні наукової докси (зверніть увагу, наприклад, на аргументацію західних генетиків про неможливість вважати людиною своєрідний мішок для органів, який вони можуть створити з клітини людини, у зв’язку з відсутністю мозку, а, значить, і можливістю відчувати біль).

3. Сучасні мислителі вбачають знаком морального прогресу зменшення кількості жорстокості в теперішньому суспільстві, а лібералами вважають людей, що стверджують: найгірше — це бути жорстоким (*Р. Рорті, Ю. Шкляр*).

4. Людина діє насильницьки в прагненні до всезнання, до філософичності. Омніонегація — антилюдське, в кінцевому рахунку, — виявляється найбільш людською: те загальне, що об’єднує всі окремо взяті предмети нашої пізнавальної уваги, є запереченням своєрідності кожного з них, негація їхньої і нашої данності (*І. Смірнов*).

5. Сталінський режим, Чорнобильська катастрофа є проявами космічного терору, терору безпрецедентного масштабу. В силу цього незрозуміло, що з подібним чинити і як боротися; вони, власне, не опираються терапії, але поглинаючи її, залишаються самі собою. Всі наявні ліки для них слабкі, а діагнози — більш-менш довільні (*М. Риклін*).

5.1 Теорії хаосу, постулюючи хаос як первинну основу природи та культури, гомологічні вищеназваним ідеям. Культура виникає як насилля над первинним хаосом.